

СОБІВАРТІСТЬ ОВОЧІВ ЗАКРИТОГО ҐРУНТУ У СИСТЕМІ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЇХ ВИРОБНИЦТВА

ПРОХВАТІЛОВА Є.В., АСПИРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА*

У статті розглядаються визначення економічних категорій собівартості і конкурентоспроможності, їх взаємозв'язок і система чинників оцінки на прикладі виробництва овочів закритого ґрунту в ТОВ «Красноградська овочева фабрика».

The definitions of the economic categories of cost and competitiveness, their interaction and the factors evaluation system on the example of the vegetables production of the protected soil in SLA "Krasnograd vegetable factory" are considered in the article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової економіки і вступу України в СОТ питання конкурентоспроможності с.-г. товаровиробників та їх продукції на внутрішньому і міжнародному ринках набувають особливого значення, як в практичному, так і в теоретико-методичному аспектах. На теперішній час не вироблено загальноприйнятого визначення конкурентоспроможності, одного методичного підходу і системи чинників її оцінки. В останній, на наш погляд, недостатньо уваги приділяється ролі і місцю собівартості продукції. Тому необхідні подальші дослідження в цьому напрямку на прикладі окремих підкомплексів, галузей виробництва і видів продукції сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку овочівництва присвячено багато досліджень і наукових публікацій, серед яких слід виділити дослідження групи авторів Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва у складі О.В. Ульяненко, В.Є. Роганіної, В.П. Рудь, О.О. Кіях, Ю.Ю. Черненко [1]. Проблеми розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва і підвищення його конкурентоспроможності, у тому числі овочівництва, розглядають у своїх працях В.Я. Месель-Веселяк [2], С.М. Кваша [3], Г.І. Яровий, Т.К. Горова [4] та інші.

* Науковий керівник – Онсгіна В.М., д.е.н., професор

Формування цілей статті. Метою статті є визначення економічних категорій собівартості і конкурентоспроможності с.-г. підприємств та їх продукції, встановлення взаємозв'язку цих категорій і виявлення факторів, що впливають на їх формування, а також аналіз системи цих чинників і оцінка конкурентоспроможності на прикладі виробництва овочів закритого ґрунту в ТОВ «Красноградська овочева фабрика» Харківської області.

Викладення основного матеріалу дослідження. Не претендуючи на вичерпну характеристику різних позицій з визначення конкурентоспроможності, вважаємо, що з них можна виділити два принципових підходи. Згідно першому з них конкурентоспроможність – це стійка здатність підприємства зайняти і утримувати певну частку на регіональному, внутрішньому і міжнародному ринку [5]. Другий підхід міститься у тому, що конкурентоспроможність розглядається з позиції економічної ефективності і складається з підсумкового ефекту конкурентних переваг, які виникають з більш низьких витрат виробництва.

Вважається, що підприємство не може бути тривалий час конкурентоспроможним, не будучи економічно ефективним, а економічна ефективність в свою чергу не може не знайти згодом відображення в конкурентоспроможності [6, 7]. Ці два підходи визначення і оцінки конкурентоспроможності не суперечать один іншому, відображають суттєві характеристики цієї економічної категорії і можуть бути об'єднані в одному. Першим кроком до цього може стати оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням фінансово-економічних показників їх стану і становища на ринку.

Конкурентоспроможність досить складна економічна категорія, яка акумулює в собі результати організаційної, виробничої, фінансової, комерційної та іншої діяльності підприємства, а саме:

- ефективність використання с.-г. угідь, трудових ресурсів, основних і оборотних фондів;
- рівня і ефективності використання процесів концентрації, спеціалізації та інтенсифікації виробництва;
- показників поточного фінансового стану підприємства;
- складу і рівня професійної підготовки персоналу підприємства та системи стимулювання його праці;
- маркетингової діяльності і місця на ринку;
- протекціоністської та регулюючої діяльності держави та інше.

Оцінка конкурентоспроможності повинна будуватися на системі показників, які характеризують ці складові. Повна система показників може виявитися дуже численною, що зробить взагалі неможливим її використання. Тому необхідні відбір показників і обґрунтування їх системи.

В системі чинників конкурентоспроможності важлива роль і місце належить собівартості продукції. Собівартість самостійна економічна категорія, яка характеризує рівень витрат на виробництво продукції, стан та ефективність використання виробничих ресурсів. Повна собівартість – це грошове відображення поточних витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції. Собівартість продукції - частина вартості, яка включає витрати на спожиті засоби виробництва та оплату праці. Економічна основа собівартості – витрати виробництва[8]. Собівартість продукції – один з найважливіших якісних показників ефективності виробництва, що забезпечує контроль витрат живої і оречевленої парці та відображає результати господарської діяльності підприємства. Відношення прибутку від реалізації продукції до її собівартості характеризує рентабельність виробництва. В практиці планування і обліку розраховується собівартість всієї продукції (по економічним елементам витрат) і собівартість одиниці продукції (по статтям калькуляції). Собівартість продукції – економічна основа ціни, яка остаточно формується в залежності від співвідношення попиту і пропозиції даного виду продукції на ринку[9].

Собівартість продукції як результативний показник ефективності виробництва формується під впливом системи факторних показників, до яких належать:

- урожайність с.-г. культур;
- продуктивність праці;
- фондівдача основних засобів виробництва;
- матеріаломісткість продукції;
- енергомісткість продукції;
- обсяги виробництва та реалізації продукції;
- рівень спеціалізації виробництва;
- витрати на 1 га площі посіву (зібраної площі) та інші.

В системі цих показників конкурентоспроможність і собівартість перетинаються, тому включення в систему чинників оцінки конкурентоспроможності показника собівартості дозволяє виключити з цієї системи фактори, що впливають на формування собівартості.

Виходячи з викладених теоретико-методичних засад, нами пропонується система показників для аналізу і оцінки конкурентоспроможності виробництва овочів закритого ґрунту в ТОВ «Красноградська овочева фабрика» за період 2006-2012 роки (таблиця 1). Додатково слід відмітити, що щорічна площа вирощування овочів закритого ґрунту (з урахуванням оборотів) складала 90 тис м², а рівень товарності виробленої продукції у межах маркетингового року дорівнював 100%. Аналізуючи дані таблиці 1, можна зробити наступні висновки. Ознаками (і відповідно чинниками) підвищення рівня конкурентоспроможності виробництва овочів закритого ґрунту в ТОВ «Красноградська овочева фабрика» в 2006-2012 роках були:

- чітка тенденція росту кількості реалізованої продукції і виручки від реалізації (в 3,3 рази);

- зростання виробничих витрат і середньої урожайності овочів на 1 м² зібраної площі;

- високі і стійкі темпи зростання середньої ціни реалізації овочів – на 30% щорічно відносно базисного 2006 року;

- достатній рівень рентабельності виробництва і реалізації овочів закритого ґрунту за весь період, що аналізується, крім 2011 року;

- стабільна частка регіонального ринку овочів закритого ґрунту, яку утримує підприємство тривалий період на рівні 16,7% в кількості реалізованої продукції і 17% в виручці від реалізації;

- середній рівень співвідношення індексів обсягу реалізації і ціни, який дорівнює 1,06, тобто перевищує одиницю. Це свідчить, що частка ринку підприємства зростає завдяки збільшенню обсягів реалізації продукції, а не ціни.

Ряд чинників впливали на конкурентоспроможність виробництва овочів на підприємстві негативно. До них слід віднести:

- стійкі темпи зростання виробничої і повної собівартості одиниці продукції в середньому на 50-60% щорічно відносно базисного 2006 року;

- випереджаючі темпи росту собівартості одиниці продукції порівняно з темпами росту середньої ціни реалізації.

Вцілому можна вважати, що на протязі всього періоду 2006-2012 років виробництво овочів закритого ґрунту і само підприємство ТОВ «Красноградська овочева фабрика» були конкурентоспроможними. Разом з цим, відносний рівень конкурентоспроможності має деякі ознаки зниження. Це вимагає впровадження системи заходів, які б забезпечили зменшення собівартості продукції і підвищення рентабельності її виробництва і реалізації.

Таблиця 1

**Показники конкурентоспроможності
виробництва овочів закритого ґрунту (ОЗГ)
в ТОВ «Красноградська овочева фабрика»**

Показники	2006	2008	2010	2011	2012
Реалізація ОЗГ: в ц	24625	20316	26337	29957	28114
у % до 2006р.	100	82,5	106,9	121,6	114,2
Виручка від реалізації ОЗГ: тис. грн.	7869	14777	19887	23433	25865
% до 2006р.	100	187,8	252,7	297,8	328,7
Середня урожайність ОЗГ, кг/м ²	27,36	22,65	29,57	33,02	30,90
Виробнича собівартість одиниці ОЗГ, грн. /ц	163,21	456,00	585,55	733,41	738,06
Виробничі витрати на 1м ² , грн.	44,66	103,38	173,15	242,66	228,09
Повна собівартість 1ц реалізації: грн.	199,06	550,25	682,85	807,96	848,14
у% до 2006р.	100	276,4	343,0	405,9	426,1
Середня ціна реалізації ОЗГ: грн. /ц	319,53	727,33	755,10	782,22	920,02
у % до 2006р.	100	227,6	237,3	244,8	287,93
Рівень рентабельності (збитковості), %	60,5	32,2	10,6	-3,2	8,5
Питома вага ОЗГ в виручці рослинництва, %	88,8	86,7	95,3	84,0	78,4
Індекси виручки від реалізації ОЗГ до попереднього року, %	-	197,3	163,8	117,8	110,4
Індекси ціни реалізації до попереднього року, %	-	146,5	112,7	103,6	117,6
Співвідношення індексів обсягу реалізації і ціни, %	-	1,347	1,453	1,137	0,939

**Розраховано автором за даними пiмi підприємства*

Висновки.

1. Розглянуті в статті підходи визначення конкурентоспроможності не суперечать один іншому і можуть бути об'єднані.

2. В системі чинників оцінки конкурентоспроможності важлива роль належить:

а) собівартості одиниці продукції, її рівню відносно ціни і співвідношенню темпів зміни цих показників;

б) частці регіонального ринку, яку утримує підприємство тривалий період, в кількості реалізованої продукції і в виручці від реалізації;

в) рівню рентабельності виробництва продукції і підприємства в цілому.

Література.

1. Ульянченко О.В. Економічна ефективність виробництва овочів: [моногр.] / О.В. Ульянченко, В.Є. Роганіна, В.П. Рудь, О.О. Кіях, Ю.Ю. Черненко.-Х.:Віровець А.П. «Апостроф», 2011. - 288 с.

2. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / Месель-Веселяк В.Я. // Економіка АПК-2007.-№2-С. 8-14.

3. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку. С.М. Кваша, М.Є. Голомша // Економіка АПК.-2006.-№5.-С. 99-104.

4. Яровий Г.І. Шляхи розвитку овочівництва в Україні / Г.І. Яровий, Т.К.Горова, В.О. Плузніков // Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: матеріали Третіх регіональних річних зборів Північно-Східного відділення Всеукраїнського Конгресу вчених економістів-аграрників. - Харків: ХНТУСГ, 2010.-С. 73-80.

5. Цеддис Ю., Сравнительный анализ конкурентоспособности стран Центральной и восточной Европы / Ю. Цеддис, Ю. Мюнц, Г. Шюле, Г. Кунов // Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий и фермерской деятельности. - Wissenschaftsverlag Vauk Kiel KG, 2000.- С. 138-149.

6. Эпштейн Д. Оценка конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий / Д. Эпштейн // Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий и фермерской деятельности. - Wissenschaftsverlag Vauk Kiel KG, 2000.-С. 11-21.

7. Тиллак П. Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий и фермерской деятельности в странах переходного периода: Введение / П. Тиллак // Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий и фермерской деятельности. - Wissenschaftsverlag Vauk Kiel KG, 2000.-С. 2-9.

8. Энциклопедический словарь. Главный редактор Прохоров А.М. Издание четвертое. – Москва «Советская энциклопедия» 1987.-С.1182.

9. Селезнев В.В. Основы рыночной экономики Украины / В.В. Селезнев Киев «АСК», 2000. С.108-111.